

GIÁO DỤC KĨ NĂNG HỢP TÁC CHO TRẺ MẪU GIÁO 5-6 TUỔI THÔNG QUA CÁC HOẠT ĐỘNG Ở TRƯỜNG MẦM NON

ThS. VŨ THỊ NHÀN

Trường Đại học Thủ Dầu Một - Bình Dương

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, mục tiêu học tập trong các trường mầm non đã có sự thay đổi. Người học không chỉ lĩnh hội kiến thức có sẵn và phát triển năng lực trí tuệ mà còn hình thành và phát triển các kĩ năng (KN) giải quyết các mối quan hệ xã hội có hiệu quả.

KN hợp tác (KNHT) là một trong những KN sống của con người nhằm giải quyết hiệu quả các vấn đề xảy ra trong cuộc sống cá nhân, học tập và công việc. Đối với trẻ, đặc biệt là lứa tuổi mẫu giáo, hợp tác là KN quan trọng cần được nhà trường đề cao giáo dục (GD). Do đó, việc GD, phát triển KNHT phải được xác định theo quy trình nhất định, bằng các phương tiện cụ thể, để tạo điều kiện cho giáo viên (GV) mầm non trong việc giúp trẻ phát triển KN này.

2. Giáo dục kĩ năng hợp tác cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi thông qua các hoạt động ở trường mầm non

2.1. Khái niệm giáo dục kĩ năng hợp tác cho trẻ mẫu giáo (5-6) tuổi

GD KNHT cho trẻ mẫu giáo là quá trình tác động sư phạm có mục đích, kế hoạch của nhà GD đến trẻ nhằm hình thành, phát triển khả năng phối hợp hành động để cùng thực hiện hiệu quả một nhiệm vụ dựa trên những tri thức và vốn kinh nghiệm đã có trong điều kiện nhất định.

2.2. Ý nghĩa của việc giáo dục kĩ năng hợp tác cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi

GD KNHT cho trẻ là giúp hình thành và phát triển nhân cách cho trẻ: Các mối quan hệ xã hội mà trẻ tham gia càng phong phú, đa dạng càng góp phần vào việc hoàn thiện nhân cách của trẻ. Sự kết hợp và phối hợp các hoạt động (HĐ) của trẻ trong nhóm chơi đã tạo ra những mối quan hệ xã hội độc đáo, điển hình. Vì vậy, khi tham gia vào các HĐ chung, bằng HĐ giao tiếp, trẻ tích cực chiếm lĩnh các mối quan hệ xã hội. Đây là nền tảng của quá trình phát triển nhân cách.

GD KNHT cho trẻ là tạo cơ hội để trẻ được chơi và rèn luyện các KN khác qua chơi: Trẻ có thể làm được nhiều việc mà trong thực tế không thể làm được. Do được thoải mái nhu cầu, trẻ có nhiều niềm vui, tinh thần sảng khoái, phấn khởi và tăng cường sức khoẻ. Khi cùng chơi trong nhóm, trẻ sẽ cọ sát, học hỏi lẫn nhau. Trẻ biết thỏa thuận để phân vai chơi, hành động chơi, biết lắng nghe ý kiến và chia sẻ,... Có thể nói, chơi trong nhóm bạn là nhu cầu bức thiết của trẻ để nhen nhóm tính cách và trò chơi cũng là nội dung chủ yếu để tập hợp trẻ thành nhóm.

GD KNHT cho trẻ là giúp trẻ bước vào cuộc sống xã hội: Thông qua HĐ với các bạn trong nhóm, trẻ tự tìm kiếm sự hoàn thiện của những quan hệ giữa người với người. Vì vậy, chơi theo nhóm là cơ sở ban đầu để trẻ xây dựng cách ứng xử của mình. GD KNHT cho trẻ là tạo cho trẻ các kinh nghiệm về quan hệ đạo đức, quan hệ trách nhiệm và giúp đỡ lẫn nhau, cùng nhau hướng đến mục tiêu chung, làm nảy sinh rung cảm về nhau, hình thành động cơ chung của tập thể. HĐ nhóm dạy trẻ những bài

học có giá trị, hình thành những KN xã hội, đem lại sự thoải mái và nâng cao hứng thú chơi cho trẻ.

2.3. Phương tiện giáo dục kĩ năng hợp tác cho trẻ mẫu giáo (5-6 tuổi)

Vui chơi, học tập, lao động là ba dạng HĐ cơ bản của con người và cũng là ba HĐ cơ bản trong trường mầm non thể hiện các trình độ phát triển theo bậc thang.

2.3.1. Hoạt động vui chơi

Ở lứa tuổi mẫu giáo lớn, trò chơi chung được coi là sự kết hợp giữa môn học và trò chơi, đối thoại dựa trên các vai trò khác nhau và giao tiếp. Trò chơi được lồng ghép với chủ điểm chung, chơi theo chủ đề, chủ điểm với các đồ dùng và nguyên vật liệu theo chủ điểm đó. Ví dụ: Chủ điểm “thế giới động vật”, “thế giới thực vật”, “mùa xuân”... thì đồ chơi trong các góc chơi phản ánh theo chủ đề chủ điểm đó. Đồng thời nội dung chơi cũng theo đúng chủ đề, chủ điểm.

Chơi là HĐ quan trọng đối với sự phát triển tâm lí trẻ em. Chơi là HĐ phản ánh lao động và cuộc sống của người lớn. HĐ liên quan chặt chẽ với sự phát triển xã hội và với sự thay đổi vị trí của trẻ trong các mối quan hệ xã hội. Do vậy, trò chơi được coi là HĐ chủ đạo của trẻ mẫu giáo, là một phương tiện GD trẻ em một cách nhẹ nhàng và hữu hiệu.

2.3.2. Hoạt động học tập

Ở tuổi mẫu giáo, HĐ học tập chưa được hình thành đầy đủ. Trong nhiều HĐ, đặc biệt là HĐ vui chơi, ở trẻ mẫu giáo đã xuất hiện những yếu tố của HĐ học tập.

Trong cuộc sống hàng ngày, trẻ đã tiếp thu được một lượng tri thức đáng kể về thế giới xung quanh do trẻ trực tiếp nhìn thấy, nghe thấy và sờ thấy hoặc do người lớn kể lại... Từ đó, thế giới biểu tượng của trẻ cũng phong phú dần lên và làm nảy sinh tính ham hiểu biết, hứng thú nhận thức, muốn khám phá những điều mới lạ. Để hình thành những hứng thú bền vững và nảy sinh những KN trí tuệ, GV dạy trẻ trong các hình thức tổ chức đặc biệt gọi là “tiết học”. Trong “tiết học”, GV dạy cho trẻ những tri thức, KN tương đối có hệ thống về các lĩnh vực của đời sống tự nhiên và xã hội theo chương trình nhất định. Đồng thời GV bắt đầu đề ra những yêu cầu nhất định về mức độ và chất lượng lĩnh hội các tri thức, luyện tập cho trẻ những KN nghe và làm theo lời chỉ dẫn của GV để thực hiện nhiệm vụ cụ thể.

Việc dạy học trong các tiết học có ý nghĩa quan trọng đối với việc nảy sinh các yếu tố của HĐ học tập ở trẻ mẫu giáo. Tiết học ở trường mẫu giáo được tổ chức linh hoạt, mang tính tổng hợp, trong đó trò chơi học tập giữ vị trí quan trọng. Trong “tiết học”, chủ yếu là thông qua các trò chơi học tập, niềm hứng thú đối với các lĩnh vực tự nhiên và xã hội có khả năng xuất hiện ở hầu hết trẻ mẫu giáo. GV đã dạy trẻ những tri thức mang tính hệ thống nhất định, trong đó những quan hệ chủ yếu của các hiện tượng vốn có ở mỗi lĩnh vực trong hiện thực được bộc lộ.

Cùng với trò chơi, “tiết học” giúp trẻ hình thành

những KN ban đầu của học tập. Việc tổ chức các “tiết học” vừa sức, phù hợp với đặc điểm phát triển của trẻ mẫu giáo sẽ thúc đẩy những yếu tố của HĐ học tập này sinh một cách thuận lợi, chuẩn bị tốt cho trẻ học tập ở trường phổ thông sau này.

2.3.3. Hoạt động lao động

HĐ lao động là loại HĐ tạo ra những sản phẩm có ích cho xã hội, những giá trị vật chất và tinh thần cần thiết cho loài người. Đó chính là hình thức HĐ cơ bản của người lớn, đòi hỏi những điều kiện thể lực và tâm lí cao. Những phẩm chất tâm lí của người lao động chưa thể có được ở tuổi mẫu giáo nhưng những tiền đề của chúng đang được hình thành ở lứa tuổi này. Việc hình thành những tiền đề cần thiết cho HĐ lao động ở lứa tuổi mẫu giáo được diễn ra chủ yếu ở bên ngoài việc thực hiện nhiệm vụ lao động.

Trẻ em làm quen bước đầu với HĐ khi quan sát người lớn làm việc hay thông qua kể chuyện, tranh vẽ... Trong những cuộc chơi, trẻ tái tạo lại những hành động lao động và những mối quan hệ giữa người lớn với nhau. Qua đó, trẻ thu nhận những biểu tượng cần thiết về lao động, ý nghĩa xã hội và tính chất tập thể của nó. Thông qua trò chơi, trẻ hình thành những hình thức đầu tiên của sự phân công hợp tác của những người lao động.

Trong những hình thức HĐ có sản phẩm, trẻ mẫu giáo đã biết thực hiện những hành động nhằm tạo ra một kết quả nhất định,... Việc thực hiện những nhiệm vụ học tập đơn giản góp phần hình thành ở trẻ sự tự kiểm tra, đánh giá công việc của mình. Đó là tiền đề cần thiết để hình thành HĐ lao động.

Hướng dẫn trẻ em hợp tác với nhau trong nhiệm vụ lao động chung có ý nghĩa quan trọng vì nó tạo cho trẻ ý thức hợp tác, tinh thần trách nhiệm và sự quan tâm đến công việc chung.

Do đặc điểm phát triển về thể chất và tâm lí của trẻ mẫu giáo, những nhiệm vụ lao động được tổ chức gắn liền với trò chơi. GV cần tổ chức cho trẻ tham gia những hình thức lao động đơn giản nhằm tạo sự xuất hiện những tiền đề của HĐ lao động.

HĐ lao động cũng như học tập hay HĐ vui chơi đều trở thành phương tiện GD KNHT cho trẻ vì trẻ có thể cùng nhau thực hiện để đạt kết quả chung. Tuy nhiên, dù lựa chọn HĐ nào để GD KNHT cho trẻ, GV cũng phải tuân theo quy trình nhất định.

2.4. Những biểu hiện của kĩ năng hợp tác của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi

Một đứa trẻ có KNHT sẽ có những biểu hiện cơ bản như sau:

- Biết lắng nghe

Lắng nghe là một KN cần thiết khi trẻ học ở bất kì môi trường học tập nào. Lắng nghe còn là một KN quan trọng giúp trẻ thiết lập mối quan hệ bạn bè trong khi chơi và duy trì mối quan hệ tốt đẹp với bạn bè, thầy cô, những người xung quanh.

Trẻ ở độ tuổi mẫu giáo rất hiếu động, chỉ tập trung chú ý trong khoảng thời gian ngắn và thích thể hiện cái tôi của mình để chứng tỏ mình đã lớn. HĐ nhóm sẽ tập cho trẻ biết chú ý lắng nghe lời GV giải thích, hướng dẫn để biết tổ chức cách chơi theo nhóm hiệu quả. Trong khi chơi, trẻ phải lắng nghe ý kiến của các thành viên trong nhóm chơi để tránh những mâu thuẫn, xung đột, bất đồng ý kiến.

Cho trẻ HĐ theo nhóm để trẻ tập cách lắng nghe và

xác định những điểm giống và khác, những điểm đồng ý và không tán thành với các bạn trong khi chơi. Từ đó, trẻ có nhu cầu chia sẻ những suy nghĩ riêng của mình với các thành viên trong nhóm.

- Biết thảo luận

Trong khi chơi, trẻ phải biết thảo luận, bàn bạc với các bạn để cùng thống nhất và hiểu được mục đích chung của HĐ. Thảo luận còn để thống nhất nội dung và kế hoạch thực hiện những công việc chung, giao tiếp giữa các vai để thực hiện hành động chơi. Trong khi chơi, trẻ phải dùng từ để chỉ những hành động của mình, thể hiện những ý định, tư tưởng nảy sinh trong lúc chơi. Trong quá trình chơi, trẻ sử dụng lời nói làm công cụ giao tiếp để phối hợp hành động với những người cùng tham gia.

Nhóm chỉ HĐ hiệu quả khi các thành viên ý thức được mình là thành viên của nhóm và nhiệt tình đóng góp công sức. Quá trình bàn bạc, thảo luận chỉ đi tới thống nhất khi có sự đồng thuận giữa các thành viên. Vì vậy, hình thành KN này nghĩa là làm cho trẻ hiểu được giá trị của sức mạnh tập thể, biết đặt lợi ích của tập thể lên trên sở thích và những mối quan tâm riêng của bản thân. Thái độ tôn trọng bạn bè và ý thức sẵn sàng hợp tác vì mục tiêu chung sẽ giúp trẻ nhanh chóng tìm ra cách thực hiện quả nhất tiến hành những HĐ của nhóm.

- Biết phân công công việc hợp lí

Trong khi HĐ nhóm, trẻ phải biết phân công công việc hợp lí cho từng thành viên. Mỗi nhóm trẻ luôn có sự đa dạng về KN và nhân cách giữa các thành viên. Trong các HĐ tập thể, mỗi nhiệm vụ được hoàn thành luôn là kết quả của sự nỗ lực chung của cả nhóm. Khi cùng tham gia HĐ, trẻ phải biết tự đánh giá khả năng riêng của bản thân cũng như sở thích, nguyện vọng và khả năng của các bạn trong nhóm. Từ đó, trẻ đưa ra những ý kiến phù hợp nhất với việc phân công các phần việc cụ thể cho từng bạn.

- Biết chia sẻ

Khi HĐ nhóm, trẻ phải biết phối hợp, giúp đỡ và cùng nhau giải quyết xung đột. Sự phối hợp này không chỉ thể hiện ý thức, trách nhiệm đối với nhiệm vụ chung mà còn bao gồm sự quan sát, đánh giá HĐ của các bạn, giúp đỡ khi bạn gặp khó khăn hoặc nhờ bạn hỗ trợ nếu cần,...

- Biết giải quyết xung đột

Quá trình trẻ HĐ cùng nhau trong nhóm thường xảy ra xung đột. Mỗi trẻ phải có khả năng tự kiểm chế, phục tùng những quy định chung, biết giải quyết mâu thuẫn trên cơ sở tôn trọng và nhường nhịn lẫn nhau.

2.5. Quy trình hợp tác cần giáo dục cho trẻ mẫu giáo (5-6 tuổi)

KNHT này sinh trong HĐ chung. Để phát triển KNHT, các thành viên phải nhận thức và thực hiện được quy trình HĐ chung.

Bước 1: Xác định mục tiêu HĐ

Những nhiệm vụ giao cho trẻ phải được đơn giản hóa để trẻ chiếm lĩnh. Mục tiêu HĐ chung là thành tố trung tâm của cấu trúc HĐ, được hiểu là kết quả lí tưởng mà các cá nhân hướng tới. Mục tiêu chung có thể tách ra thành các nhiệm vụ riêng và cụ thể để trẻ đạt được.

Bước 2: Lên kế hoạch cho HĐ

Lên kế hoạch cho HĐ chung là sự thể hiện ra bên ngoài “kế hoạch bên trong của HĐ” bằng sự phối hợp của mỗi thành viên. Trẻ mẫu giáo lớn có khả năng cùng

nhau lên kế hoạch cho HĐ chung khi được định hướng về vấn đề này. Trong HĐ chung, việc lên kế hoạch phải đưa lên vị trí hàng đầu. Điều này chứng tỏ thành công của HĐ phụ thuộc trực tiếp vào việc trẻ tích cực tham gia các quá trình phân tích - tổng hợp của việc tư duy, suy nghĩ cân nhắc nhiệm vụ. Việc lên kế hoạch cho HĐ chung đòi hỏi sự hiểu biết về mục đích nhiệm vụ, tìm hiểu đặc trưng đối tượng của HĐ nhằm đạt được kết quả.

Bước 3: Phối hợp hành động với nhau

Bản chất của phối hợp hành động là sự thống nhất nỗ lực của các bên tham gia nhằm đạt được mục đích chung. Các cá nhân này có sự phân chia rõ ràng chức năng, vai trò hay nhiệm vụ.

Để hợp tác, các thành viên phải thấu hiểu những hành động phối hợp chứa đựng những thành tố hướng tới sự hoàn thành các nhiệm vụ quá trình. Để hoàn thành nhiệm vụ, các thành viên cần nhận thức rõ mục đích của HĐ chung, hệ thống các hành động cá nhân, hành động phối hợp, điều chỉnh hành vi của các thành viên tham gia trong mối tương quan của HĐ, so sánh kết quả hành động với mục tiêu đặt ra.

Bước 4: Hoàn thành kết quả HĐ

Kết quả chung đạt được khi các bên tham gia đã hoàn tất những công việc hướng vào mục tiêu HĐ. Kết quả chung luôn được so sánh ngược lại với mục tiêu nhiệm vụ ban đầu. Kết quả HĐ góp phần phản ánh tinh thần hợp tác và KNHT của các thành viên.

2.6. Các cách thức phối hợp hành động trong quá trình hợp tác cần giáo dục cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi

Việc hình thành và phát triển KNHT có sự tổ chức HĐ chung theo một quy trình, hệ thống khoa học với sự phức tạp dần các nhiệm vụ nhằm giúp trẻ tích lũy kinh nghiệm HĐ chung theo trình tự nhất định, nắm bắt được các cách phối hợp hành động. Các kiểu phối hợp hành động sau khi HĐ chung:

- Kiểu 1: Phối hợp hành động theo "mục tiêu - kết quả"

Trong cách thức phối hợp hành động hợp tác theo kiểu "mục tiêu - kết quả", trẻ sẽ tự hoàn thành nhiệm vụ của mình trong tổng thể nhiệm vụ chung một cách độc lập. Trong quá trình hoàn thành nhiệm vụ, nhiệm vụ cá nhân sẽ trở thành một phần của kết quả cuối cùng. Sự phối hợp hành động giữa các trẻ được thực hiện ở giai đoạn đầu - xác định mục tiêu, lên kế hoạch cho HĐ và giai đoạn cuối - tổng kết kết quả HĐ.

Cách thức phối hợp hành động hợp tác "mục tiêu - kết quả" là cách thức đơn giản nhất, mang ý nghĩa nền tảng trong việc phát triển các cách thức hợp tác tiếp theo. Mối quan hệ giữa mục tiêu, kết quả được nhận biết dễ dàng, cho phép trẻ nhận thức về tầm quan trọng của việc phối hợp với nhau để có được kết quả HĐ chung tốt nhất. Khi hoàn thành phần công việc của mình, trẻ nhận ra phần việc của cá nhân tốt sẽ kéo theo kết quả của nhóm tốt. Điều này khuyến khích khả năng HĐ trẻ.

Trong cách thức phối hợp hành động này, trẻ phát triển được khả năng đưa ra mục tiêu chung, tham gia vào quá trình lên kế hoạch HĐ. Sau đó HĐ song song với bạn cùng nhóm, giữ một nhịp độ cần thiết, ổn định và cuối cùng cùng nhau đánh giá kết quả.

- Kiểu 2: Phối hợp hành động theo kiểu "dây chuyền sản xuất"

Trong cách thức phối hợp hành động hợp tác theo kiểu "dây chuyền sản xuất", trẻ sẽ hoàn thành nhiệm vụ lần lượt. Điều này đòi hỏi sự tương tác giữa các trẻ.

Trong cách thức phối hợp hành động hợp tác này, trẻ không chỉ xác định mục tiêu chung mà còn phải thực hiện nhất quán các hành động giữa những người tham gia. Khi một HĐ vốn được thực hiện bởi một người lại trở thành mục tiêu HĐ của người khác sẽ đòi hỏi sự giao lưu, hợp tác giữa những người tham gia - HĐ theo "dây chuyền sản xuất".

Ở cách thức phối hợp hành động theo kiểu "dây chuyền sản xuất", trẻ phát triển khả năng phối hợp, điều chỉnh công việc chung theo nhịp độ làm việc thống nhất. Trẻ nâng cao nhận thức về mối liên hệ giữa chất lượng công việc của bản thân, của các bạn cùng tham gia và kết quả chung của nhiệm vụ.

- Kiểu 3: Phối hợp hành động theo kiểu "phối kết hợp"

Trong cách thức phối hợp hành động theo kiểu "phối kết hợp", trẻ sẽ lên kế hoạch công việc và thực hiện công việc theo cặp trước để hoàn thành một phần công việc, sau đó phối hợp cùng nhau để đạt kết quả cuối cùng. Để thực hiện được cách thức hợp tác này, trẻ phải có kinh nghiệm trong việc thực hiện hai kiểu phối hợp hành động "mục tiêu - kết quả" và "dây chuyền sản xuất".

Trong cách thức phối hợp hành động này, trẻ sẽ nâng cao khả năng lên kế hoạch công việc, phối hợp hành động, đánh giá kết quả trung gian và có kinh nghiệm hợp tác. Trong quá trình làm việc theo cặp hay gọi là "nhóm hạt nhân", các em có thể linh hoạt sử dụng các kiểu phối hợp hành động "mục tiêu - kết quả", "dây chuyền sản xuất" để thực hiện, sau đó sẽ phối hợp với nhau để đạt được kết quả chung. So với hai cách thức phối hợp hành động trước, cách thức phối hợp hành động này phù hợp với những nhiệm vụ phức tạp, tổng hợp cho phép kết hợp các nội dung GD khác nhau.

3. Kết luận

KNHT của trẻ mẫu giáo chỉ nảy sinh khi trẻ được HĐ chung cùng nhau. Việc xác định quy trình HĐ hợp tác, các phương tiện dùng để GD KNHT cho trẻ giúp GV mầm non tổ chức các HĐ chung cho trẻ. Đồng thời, xác định cho trẻ "lộ trình" khi làm việc chung cùng nhau.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Cao Thị Cúc, *Rèn luyện kĩ năng hoạt động nhóm cho trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non*, Tạp chí Giáo dục, số 280, tr.20-22.
 [2]. Mary Renck Jalongo, (2008), *Learning to Listen, Listening to Learn, Building Essential Skills in Young Children*.
 [3]. Nguyễn Thị Hòa, (2009), *Giáo trình Giáo dục học mầm non*, NXB Đại học Sư phạm Hà Nội.
 [4]. Johnson D.W - Johnson R.T and E. Holubee, (1992), *Advanced cooperative learning*, Edina, Minn, Interaction book company.

SUMMARY

Cooperative skill is an important life skill for children to be prepared before entering grade 1. Basing on research "instructing cooperative skill for children aged 5-6 through activities in preschools"; the article defines concept of collaborative skill education; means for instructing children's cooperation skill; its basic signals; process and collaborative forms. Thus, the organization of joint activities for preschoolers will help them practise these skills and develop their behaviors.

Keywords: Cooperative skill; children aged 5-6; activity.